

عوامل موثر بر جرائم خشونت‌آمیز بین جوانان ۱۸ تا ۲۵ ساله شهر

همدان

فاطمه زاهدی متهور^۱، رسول کرد نوقاتی^۲

تاریخ وصول: ۱۳۹۲/۴/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۶/۱۵

چکیده

موضوع این مقاله شناسایی عوامل موثر بر جرائم خشونت‌آمیز در میان جوانان ۱۸ تا ۲۵ ساله ساکن در شهر همدان می باشد. هدف کلی تحقیق این است تا عوامل اجتماعی مرتبط با وقوع جرائم خشونت‌آمیز را شناسایی نموده و دریابد که میزان جرایم خشونت‌آمیز در بین جوانان مجرم و غیر مجرم چقدر با یکدیگر تفاوت دارد. روش پژوهش حاضر پیمایشی و از نوع علی-مقایسه‌ای می باشد. جامعه آماری عبارتند از کلیه ۵۹ نفر جوان مجرمی که به دلیل ارتکاب جرایم مختلف دستگیر و در ندامتگاه مرکزی همدان نگهداری می‌شوند اما از آنجایی که محتوای پژوهش مقایسه‌ای است، تعداد ۵۰ نفر از جوانان غیر مجرم نیز به عنوان گروه گواه به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. برای گردآوری اطلاعات از ابزار پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمونهای آمار توصیفی و آمار استنباطی یعنی میانگین، انحراف معیار و آزمون t گروه‌های مستقل استفاده شد. سنجش تفاوت میزان اعمال مجرمانه و شرارت در دو گروه افراد مجرم و غیر مجرم نشان داده است که میزان این متغیر در دو گروه جوانان مورد مطالعه با یکدیگر متفاوت بوده و این تفاوت از نظر آماری دارای معناداری قابل قبولی است.

واژگان کلیدی: جرائم خشونت‌آمیز، اتلاف اوقات فراغت، افت تحصیلی، اعمال مجرمانه، دعوا و درگیری والدین، از هم پاشیدگی خانواده، تبهکاری والدین.

^۱ - دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی (نویسنده مسئول)

^۲ - عضو هیئت علمی دانشگاه بوعلی سینا

مقدمه

توسعه جامعه مدرن خصوصاً شهرها و تحولاتی که در سطح ساختارهای اجتماعی و روابط و مناسبات در دوران جدید به وجود آمده تمامی شئون و جنبه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی را متأثر ساخته و در دنیای امروز روابط انسان‌ها در معرض تغییر و تحول و پیچیده‌تر شدن دائم و مستمر قرار دارد، تمدن ماشینی امروز که به دنبال خود توسعه شهرهای صنعتی ایجاد محلات پرجمعیت، تغییر زندگی ساده قدیمی و تبدیل آن به یک زندگی پرتجمل و پیچیده، تغییر زندگی ساده و مبتنی بر روابط عاطفی و همدلی به یک زندگی مبتنی بر روابط رسمی و بی‌روح همراه با فردگرایی مفرط، رقابت سرسختانه و عقل‌گرایی، در آمیختگی سنت‌های کهنه و نو، تضعیف انسجام و همبستگی اجتماعی، شکست‌ها و عقده‌های روانی پنهان و امیال سرکوب شده و آرزوهای ناکام مانده و تشدید احساسات درماندگی، سرخوردگی، ناتوانی و اجحاف را به ارمغان آورده است، پیامد دیگری نیز داشته و آن عصیان روزافزون انسان‌ها علی‌الخصوص نسل جوان در برابر واقعیات اجتماعی و نیروهای سرکوب‌گر بیرونی است، به ویژه سرپیچی و عدم متابعت از قواعد حاکم بر روابط اجتماعی و طغیان علیه نظم موجود در جامعه، ابراز خشونت و پرخاشگری از شاخص‌ترین واکنش‌های رفتاری برخی از افراد و گروه‌ها در جامعه است.

در متون جامعه‌شناسی انحرافات و آسیب‌شناسی اجتماعی جرائم خشن به جرایمی گفته می‌شود که با زور یا تهدید علیه دیگران همراه است، مانند جنایت، تجاوز، غارتگری، یورش، حمله و ... که یا به علت محدودیت‌های بیرونی یا در خرده‌فرهنگ خشونت به وجود آمده، منتقل شده و آموخته می‌شود.

در سبب‌شناسی جرائم خشونت‌آمیز پژوهشگران و اهل تحقیق متذکر شده‌اند که آن چون اغلب اشکال رفتارهای بزهکارانه معلول عوامل و شرایط متعدد و متفاوتی است

شامل عوامل روانی، اقتصادی، زیستی، سیاسی، حقوقی. لاکاسانی درباره تأثیر محیط اجتماعی می‌گوید که اگر نتوان آن را عامل انحصاری شناخت، ولی برترین و مهم‌ترین عامل بزهکاری‌هاست نظر او را می‌توان در دو فرمول زیر خلاصه کرد؛ هر جامعه فقط دارای تبهکاران مخصوص به خود است، محیط اجتماعی به مثابه آبگوشت، ویژه کشت تبهکاری است. میکروب قابل کشت در آن تبهکار است و اهمیت این عنصر فقط آن‌گاه آشکار می‌شود که محیط مناسب برای رشد خود بیابد. بر اساس یافته‌های پژوهشی اغلب رفتارهای خشن در گروه جنسی مذکر قرار دارند. به عبارت دیگر پسران بیش از دیگران به خشونت روی می‌آورند. ادله ارائه شده از سوی صاحب‌نظران عمدتاً متوجه تمایزات رفتاری و ویژگی‌های شخصیتی روانی و موقعیت‌های اجتماعی متفاوت در دو جنس مرد و زن در اغلب جوامع است (کاوآن، ۱۹۷۱)

پژوهش‌های انجام گرفته از نگاه روان‌شناختی به شکل روزافزون، ارتباط بین جرایم خشونت‌آمیز و سلامت روانی مجرمین و قربانیان را تایید کرده‌اند. آیرلند (۲۰۰۵) نشان داد که در بین مجرمین جوان و نوجوان میزان اضطراب و بی‌خوابی، افسردگی حاد و کارکرد نامطلوب اجتماعی بیشتر از جوانان و نوجوانان عادی است. همچنین در این مطالعه مشخص شد که میزان سرکشی در بین نوجوانان بیش‌تر از جوانان است و به همین دلیل نوجوانان بیشتر در معرض خشونت و قربانی شدن به صورت کلامی و مستقیم قرار می‌گیرند.

در سه دهه گذشته اجماع در باب گرایش به رویکرد روان‌شناسی اجتماعی در مطالعه علمی انواع اشکال و صور نابه‌هنجاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی از جمله پرخاشگری و خشونت فزونی یافته است. رویکرد روان‌شناسی اجتماعی یک رویکرد التقاطی و تلفیقی است. بدین ترتیب روان‌شناسان اجتماعی در تبیینات خود از کژرفتاری و رفتارهای نژند نظیر پرخاشگری، خشونت، تخریب اموال به فراگرد متقابل و تعامل در

غالب نظریه‌های روانشناسی اجتماعی معلول کنش متقابل میان فرد و زمینه اجتماعی یا میان عامل رفتار و وضعیت رفتار در نظر گرفته شده است. لذا این تحقیق بنا به اهمیت تأثیر عوامل اجتماعی بر جرائم خشونت‌آمیز و تأثیرگذاری اقدامات پیشگیرانه پلیس در این بعد، مترصد شناسایی عوامل اجتماعی مؤثر بر جرائم خشونت‌آمیز بوده تا با شناخت دقیق علل و شرایط اجتماعی به وجود آورنده آن‌ها هم از طریق عوامل بازدارنده و هم افزایش آگاهی تمایل به ارتکاب این‌گونه جرائم را در جامعه و درون گروه‌ها کاهش داده و راه‌های پیشگیری و کاهش جرم را بیابیم. خشونت و پرخاشگری را از نظر مفهومی می‌توان کنش و عملی در نظر گرفت که از جانب فرد یا افرادی و از روی اراده و آگاهی، به منظور آسیب‌رسانی فیزیکی یا روحی و روانی به دیگران انجام می‌پذیرد. افزون بر این در تعریف خشونت به مفهوم بی‌توجهی به پیامدهای عمل که منجر به آسیب‌دیدگی دیگران یا خود می‌شود نیز تأکید می‌شود (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳).

ارتکاب این‌گونه جرائم افزون بر آن‌که جوانان را از استمرار زندگی به‌هنگار باز می‌دارد جامعه را دچار احساس ناامنی می‌سازد. احساس ناامنی بر برداشت حسی پراکنده‌ای مبتنی است و دارای چهره‌های متعددی است. بخشی از آن مربوط به منش افراد و بخشی دیگر زائیده محیط است. ناامنی به اشکال متعددی بروز می‌کند و موجب واکنش‌های تنی، روانی و نیز ابتکارات فردی و جمعی می‌شود. احساس تهدید نسبت به وجود و حیثیت آدمی احساس ناامنی را القاء می‌کند و در پی آن ترس به جان و دل آدمی مسلط می‌گردد. ترس در برخی اماکن و در بعضی شرایط فزونی می‌گیرد تاریکی از شرایط بیم‌زا به شمار می‌آید، از جمله کوچه، خیابان، محلات تاریک به نقاط خطرناک تبدیل می‌گردند. مردم به ویژه زنان در قبال تجاوز به حریم بدنی حساسیت زیادی نشان می‌دهند، خشونت علیه سالخوردگان، ارتکاب جرم کیف‌قاپی، بچه‌دزدی، گروگان‌گیری، صندوق‌زنی و نزاع و ناسزا (جرائم

خشونت‌آمیز) بیش‌تر موجب احساس ناامنی می‌گردند، اصولاً احساس ناامنی عمومی هنگامی ایجاد می‌شود که در خیابانها خلأ قدرت (مانند نبود پلیس حرفه‌ای) وجود داشته باشد. در خلأ ناشی از تزلزل قدرت انواع و اقسام ترسها پدیدار می‌شوند که اغلب به وجود دشمنان واقعی یا خیالی منتسب می‌کنند، پرخاشگری همراه با خشونت افراد را خطرزا و بی‌عاطفه می‌گرداند، زیرا آنان سخت‌التهابات درون پرغش و خروش می‌گردند و به تبع آن مجرمیت در هیبت و هیأت متعددی در زندگی فردی و جامعه‌ای انعکاس می‌یابد (ستوده، ۱۳۸۳).

عالی‌ترین هدف هر جامعه پیشرو و متکی بر ارزش‌های اخلاقی، شناخت انسان و فراهم کردن بهترین شرایط برای تجلی حریت، نبوغ، خلاقیت، اعتماد معنوی و تأمین رشد هرچه بیش‌تر اخلاق و سعادت اجتماعی آن جامعه است. اندیشمندان بر این باورند که سرمایه انسانی، سرمایه‌ای مولد است و دستیابی به اهداف و ارزش‌ها را اعم از اقتصادی - اجتماعی - سیاسی امکان‌پذیر و تسهیل خواهد کرد و جامعه را با رشد و توسعه و شکوفایی مواجه خواهد نمود (همان).

بهره‌مندی از تمام ظرفیت‌های انسانی برای پیشرفت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی منوط به سرمایه انسانی و میزان سرمایه‌گذاری برای پرورش انسان‌های فرهیخته، سالم، بانشاط، کارآمد، توانا و سالم است. این مهم در صورتی تحقق خواهد شد که آسیب‌های اجتماعی کنترل و افراد جامعه در معرض جرم قرار نگیرند و موجب انحراف این سرمایه نشوند، زیرا با روی‌آوری انسان‌ها با جرم و بزهکاری فرصت به تهدید تبدیل شده و از تجمع چنین انسان‌هایی، جامعه مجرم شکل خواهد گرفت در نتیجه در چنین جامعه‌ای هر نوع پیشرفتی منتفی خواهد شد. در جهان‌بینی الهی نیز انسان که صاحب اندیشه و تفکر است، عالی‌ترین موجود جهان هستی معرفی و به همین جهت عالی‌ترین سرمایه و ثروت نیز محسوب می‌شود. بدیهی است جامعه‌ای می‌تواند از ثروت انسانی بهره‌مند شود که از یک‌سو نهادهای مربوط از جمله خانواده،

مدرسه، فرهنگ، تبلیغات و... با کارآمدی و شایستگی وظایف خود را ایفا کند و از سویی دیگر از جرم و بزهکاری که موجب اتلاف و انهدام سرمایه انسانی شده مقابله و پیشگیری نماید. بی‌شک جوانان، سرمایه و ذخائر و نقطه اتکای اصلی هر کشور محسوب می‌شوند. زمانی می‌توان به این سرمایه چشم امید داشت که انرژی جسمی و فکری آنان در جهت رشد و تعالی فردی و اجتماعی به‌کار رود و گرفتار جرم و بزهکاری و به تبع آن گرفتار مجازات نشوند و به تکرار جرم روی نیاورند. ایران از کشورهای جوان جهان محسوب می‌شود. برای ایمن‌سازی این قشر به استراتژی پیشگیری اجتماعی به منظور سالم سازی محیط اجتماعی یعنی جامعه در تمام سطوح آن اعم از خانواده، مدرسه، رسانه‌ها و... پرداخت و فقدان‌هایی که باعث افزایش جرم جوانان در جامعه هستند، شناسایی نمود (کریمی، ۱۳۸۵). به علاوه از سال ۲۰۰۰ به بعد شکل‌های نویی از ارتکاب جرم به چشم می‌خورند و آن عبارت از بازگشت به خشونت و افزایش جرایم سازمان‌یافته است. از اواخر قرن نوزدهم به بعد جرایمی وجود داشتند که کاملاً شناخته شده بودند، مانند جرایم قدیمی و سنتی ناشی از اعتقادات دینی، رسوم، آیین‌ها، سحر و جادو، جرایمی که به خاطر افتخار یا انتقام انجام می‌گرفتند، فرزندکشی، مسموم کردن، آیین‌ها، سحر و جادو و امثال آن‌ها که امروزه عموماً در حال کاهش هستند. علاوه بر این‌ها جرم‌هایی وجود دارند که ناشی از ناهماهنگی اقتصادی و جامعه‌ای هستند. این نوع جرایم اساساً به قصد به‌دست آوردن ثروت بوده و معمولاً با پرخاشگری و خشونت همراه نیستند، چنین جرم‌های سنتی هنوز هم پای برجا هستند و در میان قبایل و کسانی که مهاجرت می‌کنند فراوان به چشم می‌خورند. این نوع مجرمیت با فقر، حاشیه‌نشینی، در کنار شهرهای بزرگ و با انواع دیگر عدم انطباق جامعه پیوستگی دارد. در برابر چنین جرایم قدیمی و همه‌جاگیر، دو نوع مجرمیت دیگر وجود دارند. یکی از تجاوزات توأم با خشونت و دیگری اعمالی که به وسیله قانون منع شده‌اند. این نوع جرایم در حال افزایش هستند،

اگر فزونی روزافزون کسانی را که بر اثر ناراحتی‌های زندگی و فشارهای ساختاری مرتکب قتل، خودکشی، نزاع و... می‌شوند، در نظر آوریم، می‌بینیم که بی‌نظمی فکری و سرکشی در جامعه حکمفرماست و هنراعتدال و خویش‌داری و میانه‌روی که نشانه جامعه نیکبخت است از میان رفته است و اگر برای این گسیختگی اجتماعی فکری نیندیشیم و تدبیری به کار نیندیم و راه‌کارهایی نیابیم، بیم آن می‌رود که شمارتبه‌کاران باز هم افزایش یافته و جامعه را به نابه‌سامانی کشانید(صدیق سروستانی، ۱۳۸۵)

در عین حال اندیشیدن تدابیر لازم برای پیشگیری از وقوع جرائم بالاخص جرائم خشن که هم موجب کاهش سریع احساس امنیت در جامعه شده و هم قربانیانی را به جامعه تحمیل می‌نماید، مستلزم شناخت عوامل مؤثر بر وقوع و گرایش جوانان به جرائم خشونت‌آمیز بوده و در صورت عدم شناسایی و بی‌توجهی به این عوامل قادر به تدوین راهکار مناسب جهت پیشگیری نبوده و مبارزه با جرم جای خود را به مبارزه با مجرم خواهد داد، لذا در این تحقیق برآنیم تا عوامل اجتماعی مرتبط با وقوع جرائم خشونت‌آمیز را شناسایی نماییم. این پژوهش به دنبال آن است تا دریابد که میزان جرایم خشونت‌آمیز در بین جوانان مجرم و غیر مجرم چقدر با یک‌دیگر تفاوت دارد؟ و دیگر آن که در جرائم خشونت‌آمیز بین جوانان ۱۸ تا ۲۵ ساله شهر همدان چه عواملی مؤثر است؟ در این راستا فرضیه‌های زیر مطرح شده است:

- ۱- بین میزان اتلاف اوقات فراغت در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد؛
- ۲- بین میزان افت تحصیلی در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد؛
- ۳- بین میزان ارتباط با دوستان و همسالان ناباب در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد؛
- ۴- بین استفاده نامطلوب از رسانه‌های تصویری در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد؛

- ۵- بین میزان اعمال مجرمانه و شرارت در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد؛
- ۶- بین میزان درگیری و دعوا بین والدین در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد؛
- ۷- بین میزان از هم پاشیدگی خانواده در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد؛
- ۸- بین میزان تبه‌کاری والدین افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد؛
- ۹- بین میزان ولنگاری پدر افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

روش

آزمودنی‌ها:

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه جوانان بزهکار ۱۸ تا ۲۵ ساله شهر همدان که به دلایل جرایم مختلف دستگیر و در ندامتگاه مرکزی همدان نگهداری می‌شوند و نیز کلیه جوانان غیر بزهکار این محدوده‌ی سنی در شهر همدان است که در زمان اجرای این پژوهش تعداد کل افراد زندانی ۵۹ نفر بوده است. حجم نمونه‌ی تحقیق در افراد مجرم زندانی با استفاده از فرمول کوکران برابر با ۵۰ نفر مشخص شد و به همین تعداد نیز از جوانان غیربزهکار در تحقیق دخالت داده می‌شود تا نتایج دو گروه با یکدیگر مقایسه شود. بنابراین در مجموع حجم نمونه پژوهش شامل ۱۰۰ نفر است. روش نمونه‌گیری این پژوهش نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده است. ابزار گردآوری اطلاعات پژوهش پرسشنامه‌ای محقق ساخته بوده است. روایی پرسشنامه با استفاده از نظر متخصصان مورد تایید قرار گرفت. برای محاسبه پایایی پرسشنامه، با اجرای آن بر روی ۳۲ نفر از پاسخگویان میزان الفای کرونباخ برابر ۰/۹۶ محاسبه گردید.

یافته‌ها

آزمون فرضیه اول: بین میزان اتلاف اوقات فراغت در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

جدول ۱: سنجش تفاوت میزان اتلاف اوقات فراغت در بین افراد مجرم و غیرمجرم با استفاده از آزمون t-test گروه‌های مستقل:

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار t
غیرمجرم	۵۰	۲۱/۹۲	۴/۱۴	۹۸	۰/۰۰۱	-۵/۱۶۲
مجرم	۵۰	۲۷/۴	۶/۲۶			

با توجه به اطلاعات جدول ۱؛ از آنجایی که مقدار t به دست آمده (-۵/۱۶۲) از حداقل نمره قابل قبول در سطح اطمینان ($P=۰/۰۵$ و $t=۱/۹۶$) بیش تر است و مقدار t در سطح اطمینان (۰/۰۰۱) به دست آمده است که از حداکثر میزان خطا یعنی (۰/۰۵) بسیار کم تر است. بنابراین نشانگر وجود تفاوت معنی دار و منطقی در میزان اتلاف اوقات فراغت افراد مجرم و غیر مجرم است و می توان تأیید نمود که بین میزان اتلاف اوقات فراغت در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

آزمون فرضیه دوم: بین میزان افت تحصیلی در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

جدول ۲: سنجش تفاوت میزان افت تحصیلی در بین افراد مجرم و غیرمجرم با استفاده از آزمون t-test گروه‌های مستقل:

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار t
غیرمجرم	۵۰	۸/۷۷	۲/۵۵	۹۸	۰/۰۰۱	-۴/۲۷۲
مجرم	۵۰	۱۱/۹۶	۴/۶۲			

با توجه به اطلاعات جدول ۲؛ از آنجایی که مقدار t به دست آمده ($-۴/۲۷۲$) از حداقل نمره قابل قبول در سطح اطمینان ($P=۰/۰۵$ و $t=۱/۹۶$) بیش‌تر است و مقدار t در سطح اطمینان ($۰/۰۰۱$) به دست آمده است که از حداکثر میزان خطا یعنی ($۰/۰۵$) بسیار کم‌تر است. بنابراین نشانگر وجود تفاوت معنی‌دار و منطقی در میزان افت تحصیلی افراد مجرم و غیرمجرم است و می‌توان تأیید نمود که بین میزان افت تحصیلی در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

آزمون فرضیه سوم: بین میزان دوستان و همسالان ناباب در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

جدول شماره ۳: سنجش تفاوت میزان دوستان و همسالان ناباب در بین افراد مجرم و غیرمجرم با استفاده از آزمون t -test گروه‌های مستقل:

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار t
غیرمجرم	۵۰	۴/۳۶	۴/۱۹	۹۸	۰/۰۰۱	-۱۵/۱۰۹
مجرم	۵۰	۲۱/۱۷	۶/۶۶			

با توجه به اطلاعات جدول ۳؛ از آنجایی که مقدار t به دست آمده ($-۱۵/۱۰۹$) از حداقل نمره قابل قبول در سطح اطمینان ($P=۰/۰۵$ و $t=۱/۹۶$) بیش‌تر است و مقدار t در سطح اطمینان ($۰/۰۰۱$) به دست آمده است که از حداکثر میزان خطا یعنی ($۰/۰۵$) بسیار کم‌تر است. بنابراین نشانگر وجود تفاوت معنی‌دار و منطقی در میزان دوستان و همسالان ناباب افراد مجرم و غیرمجرم است و می‌توان تأیید نمود که بین میزان دوستان و همسالان ناباب در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

آزمون فرضیه چهارم: بین استفاده نامطلوب از رسانه‌های تصویری در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

جدول ۴: سنجش تفاوت استفاده نامطلوب از رسانه‌های تصویری در بین افراد مجرم غیرمجرم با استفاده از آزمون t -test گروه‌های مستقل:

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار t
غیرمجرم	۵۰	۷	۵/۳۵	۹۸	۰/۰۰۱	-۶/۰۰۲
مجرم	۵۰	۱۳/۲۷	۵/۱			

با توجه به اطلاعات جدول ۴؛ از آنجایی که مقدار t به دست آمده ($-۶/۰۰۲$) از حداقل نمره‌ی قابل قبول در سطح اطمینان ($P=۰/۰۵$ و $t=۱/۹۶$) بیش‌تر است و مقدار t در سطح اطمینان ($۰/۰۰۱$) به دست آمده است که از حداکثر میزان خطا یعنی ($۰/۰۵$) بسیار کم‌تر است. بنابراین نشانگر وجود تفاوت معنی‌دار و منطقی در استفاده نامطلوب از رسانه‌های تصویری افراد مجرم و غیر مجرم است و می‌توان تأیید نمود که بین استفاده نامطلوب از رسانه‌های تصویری در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

آزمون فرضیه پنجم: بین میزان اعمال مجرمانه و شرارت در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

جدول ۵: سنجش تفاوت میزان اعمال مجرمانه و شرارت در بین افراد مجرم و غیرمجرم با استفاده از آزمون t -test گروه‌های مستقل:

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار t
غیرمجرم	۵۰	۵/۹۶	۵/۲۶			-۱۲/۰۷۶

مجرم	۵۰	۲۸/۶۹	۱۲/۲۳	۹۸	۰/۰۰۱
------	----	-------	-------	----	-------

با توجه به اطلاعات جدول ۵؛ از آنجایی که مقدار t به دست آمده ($-۱۲/۰۷۶$) از حداقل نمره قابل قبول در سطح اطمینان ($P=۰/۰۵$ و $t=۱/۹۶$) بیش تر است و مقدار t در سطح اطمینان ($۰/۰۰۱$) به دست آمده است که از حداکثر میزان خطا یعنی ($۰/۰۵$) بسیار کم تر است، بنابراین نشانگر وجود تفاوت معنی دار و منطقی در میزان اعمال مجرمانه و شرارت افراد مجرم و غیرمجرم است و می توان تأیید نمود که بین میزان اعمال مجرمانه و شرارت در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

آزمون فرضیه ششم: بین میزان درگیری و دعوا بین والدین در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

جدول ۶: سنجش تفاوت میزان درگیری و دعوا بین والدین در بین افراد مجرم و غیرمجرم با استفاده از آزمون t -test گروه‌های مستقل:

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار t
غیرمجرم	۵۰	۴/۹۱	۵/۴۱	۹۸	۰/۰۰۱	$-۷/۶۷۱$
مجرم	۵۰	۱۶/۰۹	۸/۷۷			

با توجه به اطلاعات جدول ۶؛ از آنجایی که مقدار t به دست آمده ($-۷/۶۷۱$) از حداقل نمره قابل قبول در سطح اطمینان ($P=۰/۰۵$ و $t=۱/۹۶$) بیش تر است و مقدار t مربوطه در سطح اطمینان ($۰/۰۰۱$) به دست آمده است که از حداکثر میزان خطا یعنی ($۰/۰۵$) بسیار کم تر است، بنابراین نشانگر وجود تفاوت معنی دار و منطقی در میزان میزان درگیری و دعوا بین والدین افراد مجرم و غیرمجرم است و می توان تأیید نمود که بین میزان درگیری و دعوا بین والدین در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

آزمون فرضیه هفتم: بین میزان از هم‌پاشیدگی خانواده در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

جدول ۷: سنجش تفاوت میزان از هم‌پاشیدگی خانواده در بین افراد مجرم و غیرمجرم با استفاده از آزمون t -test گروه‌های مستقل:

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار t
غیرمجرم	۵۰	۰/۹۶	۱/۲۴	۹۸	۰/۰۰۱	-۸/۰۸۶
مجرم	۵۰	۴/۰۲	۲/۳۷			

با توجه به اطلاعات جدول ۷؛ از آنجایی که مقدار t به دست آمده ($-۸/۰۸۶$) از حداقل نمره قابل قبول در سطح اطمینان ($P=۰/۰۵$ و $t=۱/۹۶$) بیش تر است و مقدار t در سطح اطمینان ($۰/۰۰۱$) به دست آمده است که از حداکثر میزان خطا یعنی ($۰/۰۵$) بسیار کم تر است، بنابراین نشانگر وجود تفاوت معنی دار و منطقی در میزان از هم‌پاشیدگی خانواده افراد مجرم و غیرمجرم است و می‌توان تأیید نمود که بین میزان از هم‌پاشیدگی خانواده در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

آزمون فرضیه هشتم: بین میزان تبه‌کاری والدین افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

جدول ۸: سنجش تفاوت میزان تبه‌کاری والدین در بین افراد مجرم و غیرمجرم با استفاده از آزمون t -test گروه‌های مستقل:

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار t
غیرمجرم	۵۰	۰/۸۲	۱/۲۱	۹۸	۰/۰۰۱	-۶/۵۴۸
مجرم	۵۰	۲/۶۲	۱/۵۲			

با توجه به اطلاعات جدول ۸؛ از آن‌جایی که مقدار t به دست آمده ($-۶/۵۴۸$) از حداقل نمره قابل قبول در سطح اطمینان ($P=۰/۰۵$ و $t=۱/۹۶$) بیش‌تر است و مقدار t در سطح اطمینان ($۰/۰۰۱$) به دست آمده است که از حداکثر میزان خطا یعنی ($۰/۰۵$) بسیار کم‌تر است، بنابراین نشانگر وجود تفاوت معنی‌دار و منطقی در میزان تبه‌کاری والدین افراد مجرم و غیرمجرم است و می‌توان تأیید نمود که بین میزان تبه‌کاری والدین افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

آزمون فرضیه نهم: بین میزان ولنگاری پدر افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد. جدول ۹: سنجش تفاوت میزان ولنگاری پدر در بین افراد مجرم و غیرمجرم با استفاده از آزمون t -test گروه‌های مستقل:

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	سطح اطمینان	مقدار t
غیرمجرم	۵۰	۰/۳۲	۰/۵۹	۹۸	۰/۰۰۱	-۷/۴۶۹
مجرم	۵۰	۳/۰۸	۲/۵۵			

با توجه به اطلاعات جدول ۹؛ از آن‌جایی که مقدار t به دست آمده ($-۷/۴۶۹$) از حداقل نمره قابل قبول در سطح اطمینان ($P=۰/۰۵$ و $t=۱/۹۶$) بیش‌تر است و مقدار t در سطح اطمینان ($۰/۰۰۱$) به دست آمده است که از حداکثر میزان خطا یعنی ($۰/۰۵$) بسیار کم‌تر است، بنابراین نشانگر وجود تفاوت معنی‌دار و منطقی در میزان ولنگاری پدر افراد مجرم و غیرمجرم است و می‌توان تأیید نمود که بین میزان ولنگاری پدر افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

سنجش تفاوت بین میزان اتلاف اوقات فراغت در دو گروه افراد مجرم و غیرمجرم نشان داده است که میزان این متغیر در دو گروه جوانان مورد مطالعه با یکدیگر متفاوت بوده و این تفاوت از نظر آماری دارای معناداری قابل قبولی می‌باشد. نتایج به دست آمده از آزمون این فرضیه نشان داده است که میزان این متغیر در بین جوانان مجرم بسیار بیش‌تر از میزان آن در بین جوانان مورد مطالعه‌ی غیر مجرم می‌باشد به گونه‌ای که میانگین به دست آمده از سنجش این متغیر در بین جوانان مجرم $27/4$ بوده در صورتی‌که میانگین فوق در بین جوانان غیرمجرم $21/92$ بوده است. این نتیجه نشانگر آن است که عدم استفاده صحیح از اوقات فراغت خود می‌تواند از عوامل جرم‌زا در بین جوانان باشد. پس باید پذیرفت که: بین میزان اتلاف اوقات فراغت در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

در خصوص این فرضیه در پژوهش‌های پیشین نتایج مشابهی به دست آمده است، می‌توان این نتیجه را در تمامی پژوهش‌های سابق به عینه مشاهده نمود که افراد مجرم به خوبی قادر به استفاده صحیح از اوقات فراغت خود نبوده و نیز در اوقات فراغت خود اکثراً به کارهای خلافکارانه همچون دزدی، استعمال مواد مخدر، درگیری و شرارت و .. بوده‌اند.

در پژوهش تحقیقات تیلور (۱۹۷۳)، فلکس (۱۹۸۶)، استفنس می‌یر (۱۹۸۹)، گلداستون (۱۹۹۰)، کلارک (۱۹۹۱)، هوبر (۱۹۹۱) در خارج از کشور، همچنین در پژوهش رضا مظلومان و کریمی (۱۳۸۵) این نتیجه به درستی دریافت و تأیید می‌شود.

سنجش تفاوت بین میزان افت تحصیلی در دو گروه افراد مجرم و غیرمجرم نشان داده است که میزان این متغیر در دو گروه جوانان مورد مطالعه با یکدیگر متفاوت بوده و این تفاوت از نظر آماری دارای معناداری قابل قبولی است. نتایج به دست آمده از آزمون این فرضیه نشان داده است که میزان این متغیر در بین جوانان مجرم بسیار

بالاتر از میزان آن در بین جوانان مورد مطالعه‌ی غیر مجرم است به گونه‌ای که میانگین به دست آمده از سنجش این متغیر در بین جوانان مجرم ۱/۹۶ بوده در صورتی که میانگین فوق در بین جوانان غیرمجرم ۸/۷۷ بوده است. این نتیجه نشانگر آن است که عدم پیگیری تحصیلی و عدم علاقه به تحصیل و یا ترک آن خود می‌تواند از عوامل جرم‌زا در بین جوانان باشد و از طرف دیگر نیز می‌توان پذیرفت که آلودگی افراد به جرم باعث افت شدید تحصیلی در آنان می‌گردد. پس باید پذیرفت که بین میزان افت تحصیلی در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

در پژوهش کریمی (۱۳۸۵) و نیز خصال‌پوری (۱۳۸۶) نتایج مشابه نتایج فوق به دست آمده است. کریمی (۱۳۸۵) در پژوهش خود به این نتیجه رسیده است که عدم موفقیت تحصیلی یکی از عوامل اصلی جرایم خشونت‌آمیز در بین جوانان شهر زنجان محسوب می‌گردد. همچنین خصال‌پوری (۱۳۸۶) در پژوهش خود به این نتیجه رسیده است که بین افت تحصیلی و ولگردی و کج‌روی ارتباط مستقیم و مثبت وجود دارد.

سنجش تفاوت بین میزان داشتن دوستان و همسالان ناباب در دو گروه افراد مجرم و غیرمجرم نشان داده است که میزان این متغیر در دو گروه جوانان مورد مطالعه با یک-دیگر متفاوت بوده و این تفاوت از نظر آماری دارای معناداری قابل قبولی است. نتایج به دست آمده از آزمون این فرضیه نشان داده است که میزان این متغیر در بین جوانان مجرم بسیار بیش‌تر از میزان آن در بین جوانان مورد مطالعه‌ی غیر مجرم می‌باشد به گونه‌ای که میانگین به دست آمده از سنجش این متغیر در بین جوانان مجرم ۲۱/۱۷ بوده در صورتی که میانگین فوق در بین جوانان غیرمجرم ۴/۳۶ بوده است. این نتیجه نشانگر آن است که دوستی با افراد و همسالان ناباب خود از عوامل شدید جرم‌زا در بین جوانان است و نیز افراد مجرم میل بیش‌تری و بسیار بالاتری جهت رفاقت با

دوستان ناباب دارند. پس باید پذیرفت که بین میزان دوستان و همسالان ناباب در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

در پژوهش‌های خارجی کولی و برکوویتز و در پژوهش‌های داخلی محسنی تبریزی، مظلومان، امانت، روزبهرانی (۱۳۷۸)، کریمی (۱۳۸۵) و خصال‌پوری (۱۳۸۶) همه به طور یکسان یکی از عوامل مؤثر بر کجروی افراد را دوستان و همسالان منحرف اعلام کرده‌اند.

سنجش تفاوت بین میزان استفاده نامطلوب از رسانه‌های تصویری در دو گروه افراد مجرم و غیرمجرم نشان داده است که میزان این متغیر در دو گروه جوانان مورد مطالعه با یکدیگر متفاوت بوده و این تفاوت از نظر آماری دارای معناداری قابل قبولی است. نتایج به دست آمده از آزمون این فرضیه نشان داده است که میزان این متغیر در بین جوانان مجرم بسیار بیش‌تر از میزان آن در بین جوانان مورد مطالعه غیرمجرم است، به گونه‌ای که میانگین به دست آمده از سنجش این متغیر در بین جوانان مجرم ۱۳/۲۷ بوده در صورتی که میانگین فوق در بین جوانان غیرمجرم ۷ بوده است. این نتیجه نشانگر آن است که استفاده نامطلوب از رسانه‌های تصویری همچون ویدئو، فیلم‌های مستهجن و ... می‌تواند از عوامل شدید جرم‌زا در بین جوانان بوده و نیز جوانان مجرم میل بسیار بالایی برای استفاده از این رسانه‌ها به صورت غلط دارند. پس باید پذیرفت که بین استفاده نامطلوب از رسانه‌های تصویری در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد. چنین نتیجه‌ای در پژوهش روزبهرانی (۱۳۷۸)، کریمی (۱۳۸۵)، خصال‌پوری (۱۳۸۶) به دست آمده است. این پژوهشگران به اتفاق در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که رسانه‌های تصویری همچون ماهواره و ویدئو و فیلم‌های خشن، سکس و ... از علل اصلی انحراف و کجروی و نیز بروز خشونت در افراد کجرو محسوب می‌شوند.

سنجش تفاوت میزان اعمال مجرمانه و شرارت در دو گروه افراد مجرم و غیرمجرم نشان داده است که میزان این متغیر در دو گروه جوانان مورد مطالعه با یکدیگر متفاوت بوده و این تفاوت از نظر آماری دارای معناداری قابل قبولی است. نتایج به دست آمده از آزمون این فرضیه نشان داده است که میزان این متغیر در بین جوانان مجرم بسیار بالاتر و بیش‌تر از میزان آن در بین جوانان مورد مطالعه غیرمجرم است به قسمی که میانگین به دست آمده از سنجش این متغیر در بین جوانان مجرم ۲۸/۶۹ بوده در صورتی که میانگین فوق در بین جوانان غیرمجرم ۵/۹۶ بوده است. این نتیجه نشانگر آن است که مجرمیت افراد عامل اصلی شرارت و اعمال مجرمانه مختلف مانند درگیری، فحشا، استفاده از مواد مخدر و مشروبات و ... در بین جوانان است. پس باید پذیرفت که بین میزان اعمال مجرمانه و شرارت در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

از آنجایی که در زمینه موضوع پژوهش حاضر تحقیق خاصی صورت نگرفته است در تحقیقات پیشین هیچ نتیجه مشابه یا متناقضی با نتیجه حاضر به دست نیامده است تا عمل انطباق و مقایسه نتایج صورت پذیرد.

سنجش تفاوت میزان درگیری و دعوا بین والدین در بین دو گروه افراد مجرم و غیرمجرم نشان داده است که میزان این متغیر در دو گروه جوانان مورد مطالعه با یک-دیگر متفاوت بوده و این تفاوت از نظر آماری دارای معناداری قابل قبولی است. نتایج به دست آمده از آزمون این فرضیه نشان داده است که میزان این متغیر در بین والدین جوانان مجرم بسیار بیش‌تر از میزان آن در بین والدین جوانان مورد مطالعه غیرمجرم است، به گونه‌ای که میانگین به دست آمده از سنجش این متغیر در بین والدین جوانان مجرم ۱۶/۰۹ بوده در صورتی که میانگین فوق در بین والدین جوانان غیرمجرم ۴/۹۱ بوده است. این نتیجه نشانگر آن است که یکی از عوامل مهم جرم‌زا در بین

جوانان درگیری بین والدین آنان است. پس باید پذیرفت که بین میزان درگیری و دعوا بین والدین در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

در پژوهش‌های دیگر نیز نتایج به دست آمده مشابه نتایج به دست آمده در این پژوهش است. صدیق‌سروستانی، روزبهانی (۱۳۷۸)، کریمی (۱۳۸۵) و خصال‌پوری (۱۳۸۶) همه بر این اعتقادند که خشونت و درگیری در خانواده از عوامل اصلی عدم صحیح کارکرد تربیتی خانواده بوده و عامل مجرمیت و کجروی فرزندان است.

سنجش تفاوت میزان از هم‌پاشیدگی خانواده در دو گروه افراد مجرم و غیرمجرم نشان داده است که میزان این متغیر در دو گروه جوانان مورد مطالعه با یکدیگر متفاوت بوده و این تفاوت از نظر آماری دارای معناداری قابل قبولی است. نتایج به دست آمده از آزمون این فرضیه نشان داده است که میزان این متغیر در بین خانواده جوانان مجرم بسیار بیش‌تر از میزان آن در بین خانواده‌ها جوانان مورد مطالعه غیرمجرم است به گونه‌ای که میانگین به دست آمده از سنجش این متغیر در بین خانواده جوانان مجرم ۴/۰۲ بوده در صورتی‌که میانگین فوق در بین خانواده‌ی جوانان غیرمجرم ۰/۹۶ بوده است. این نتیجه نشانگر آن است که از هم‌پاشیدگی و بی‌بنیانی خانواده همچون طلاق والدین، ترک منزل و ... می‌تواند از عوامل شدید جرم‌زا در بین جوانان باشد. پس باید پذیرفت که بین میزان از هم‌پاشیدگی خانواده در افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

تقریباً در همه تحقیقات خارجی و داخلی این موضوع تأیید شده است که از هم‌پاشیدگی خانواده عامل اصلی کجروی و مجرمیت فرزندان است. تمامی نویسندگان، اندیشمندان و محققان و پژوهشگران بر این موضوع اتفاق نظر دارند که قهر والدین، جدایی آنان از یک‌دیگر، زندگی جداگانه‌ی آنان با یک‌دیگر و طلاق

موجبات از هم پاشیدگی خانواده را فراهم آورده و در نتیجه موجب کجروی و قانون‌شکن شدن فرزندان و به انحراف کشیده شدن آنان را فراهم می‌آورد.

سنجش تفاوت میزان تبه‌کاری و مجرمیت والدین در دو گروه افراد مجرم و غیرمجرم نشان داده است که میزان این متغیر در دو گروه جوانان مورد مطالعه با یک‌دیگر متفاوت بوده و این تفاوت از نظر آماری دارای معناداری قابل قبولی است. نتایج به دست آمده از آزمون این فرضیه نشان داده است که میزان این متغیر در بین والدین جوانان مجرم بسیار بیش‌تر از میزان آن در بین والدین جوانان مورد مطالعه غیرمجرم است، به گونه‌ای که میانگین به دست آمده از سنجش این متغیر در بین والدین جوانان مجرم ۲/۶۲ بوده در صورتی‌که میانگین فوق در بین والدین جوانان غیرمجرم ۰/۸۲ بوده است. این نتیجه نشانگر آن است که تبه‌کاری والدین همچون اعتیاد، سابقه زندان، استفاده از الفاظ رکیک و فحشا، دزدی و دست‌کچی و ... می‌تواند از عوامل شدید جرم‌زا در بین جوانان باشد. پس باید پذیرفت که بین میزان تبه‌کاری والدین افراد مجرم و غیرمجرم تفاوت وجود دارد.

اگرچه در پژوهش‌های پیشین مستقیماً به این موضوع اشاره نشده است، اما به صورت غیرمستقیم از سایر پژوهش‌ها می‌توان به نتیجه‌ای مشابه دست یافت. در پژوهش کریمی (۱۳۸۵) این نتیجه به دست آمده است: «داشتن والدین بزه‌کار در بروز جرم در بین جوانان شهر زنجان اثرگذار بوده‌اند» و خصال‌پوری (۱۳۸۶) این نتیجه را به دست آورده است که: «اعتیاد پدر و مادر از جمله عوامل مؤثر بر ولگردی و کجروی این جوانان به حساب می‌آید.

سنجش تفاوت میزان ولنگاری پدر در دو گروه افراد مجرم و غیرمجرم نشان داده است که میزان این متغیر در دو گروه جوانان مورد مطالعه با یک‌دیگر متفاوت بوده و این تفاوت از نظر آماری دارای معناداری قابل قبولی است. نتایج به دست آمده از آزمون این فرضیه نشان داده است که میزان این متغیر در بین پدر جوانان مجرم بسیار

بیش تر از میزان آن در بین پدر جوانان مورد مطالعه غیر مجرم است، به گونه ای که میانگین به دست آمده از سنجش این متغیر در بین پدر جوانان مجرم ۳/۰۸ است، در صورتی که میانگین فوق در بین پدر جوانان غیر مجرم ۰/۳۲ است. این نتیجه نشانگر آن است که ولنگاری و بی مسئولیتی پدر جوانان همچون بی خیالی نسبت به خانواده، ترک بی موقع منزل، عیاشی و خوشگذرانی، رابطه نامشروع جنسی با زنان و ... شدیداً می تواند جوانان را مورد صدمه قرار دهد و مجرمیت را در آنان پرورش و شدت دهد. پس باید پذیرفت که بین میزان ولنگاری پدر افراد مجرم و غیر مجرم تفاوت وجود دارد.

در سایر پژوهش های انجام شده در قبل نیز مشابه چنین نتیجه ای به دست آمده است. کریمی (۱۳۸۵) در پژوهش خود عنوان کرده است که: «بی مسئولیتی و فساد اخلاقی پدر در بروز جرم در بین جوانان شهر زنجان اثرگذار بوده اند» و خصال پوری (۱۳۸۶) این نتیجه را تأیید کرده است که: «بین ولگردی پدر افراد و ولگردی و کجروی آنان ارتباط مثبت و مستقیم وجود دارد».

منابع :

- استور، آنتونی (۱۳۷۳)، نسل‌کشی و انگیزه ویرانگری در انسان، ترجمه پروین بلورچی، تهران: ولایت.
- اشرف، علی (۱۳۸۲)، برخورد با بزه و بزه‌دیدگی زنان، تهران: برگ زیتون.
- امانت، رضا (۱۳۷۳)، بررسی عوامل اجتماعی بزهکاری نوجوانان در تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران
- آرونسون، لیوت (۱۳۸۲)، روان‌شناسی اجتماعی، ترجمه: حسین شکرکن، تهران: رشد.
- بدار، لوک (۱۳۸۱)، روان‌شناسی اجتماعی، ترجمه‌ی: حمزه گنجی، تهران: ساوالان.
- برکووتیس، لئونارد (۱۳۷۲)، روان‌شناسی اجتماعی، ترجمه: محمدحسین فرجاد و عباس محمدی اصل، تهران: اساطیر.
- بلمار، پیر (۱۳۸۰)، جنایات تکان‌دهنده‌ی تاریخ، ترجمه: منصور مدنی، شیراز: نوید.
- پیکا، ژرژ (۱۳۷۰)، جرم‌شناسی، ترجمه: علی حسین نجفی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- خصال‌پوری، منصور (۱۳۸۶)، بررسی علل و عوامل ولگردی و کجروی و ارتباط این دو عامل با یکدیگر در جوانان ۱۵ سال به بالای شهرستان بناب، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، شیراز: دانشگاه شیراز
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۲)، کندوکاوها و پنداشته‌ها، تهران: سهامی انتشار.
- روزبهانی، توران (۱۳۷۸)، نقش خانواده به عنوان عامل و مانع بزهکاری نوجوانان (با تکیه بر نظم در خانواده)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهراء.
- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۷۶)، آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران: آوای نور
- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۷۸)، روان‌شناسی اجتماعی، تهران: آوای نور
- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۱)، جامعه‌شناسی با تأکید بر دیدگاه‌های کارکردگرایی، تهران: مریم
- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۳)، روان‌شناسی جنایی، تهران: آوای نور
- سیاسی، علی‌اکبر (۱۳۴۳)، روان‌شناسی جنایی، تهران: کتابخانه ابن‌سینا.
- شیخاوندی، داور (۱۳۷۹)، جامعه‌شناسی انحرافات، مشهد: مرنذیز.

صارمی، اصغر (۱۳۷۹)، شناسایی علل جامعه‌شناختی بروز جرائم منجر به قتل در مجرمین استان تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
صدیق اورعی، غلامرضا (۱۳۷۴)، جامعه‌شناسی مسایل اجتماعی جوانان، مشهد: جهاد دانشگاهی.

صدیق سروستانی، رحمت‌الله (۱۳۸۵)، جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی، تهران: انتشار. فیوئر، ر. لوکاس، ج. آدورنو، . میلر، اتزیونی، آ. و دیگران (۱۳۴۷)، آشتی تمدن‌ها راهی برای صلح و ریشه‌کنی خشونت، ترجمه: هرمز همایون‌پور، تهران: فروزان‌روز.

کریمی، رضا (۱۳۸۵)، بررسی عوامل اجتماعی - خانوادگی موثر بر جرائم خشونت‌آمیز جوانان پسر زنجانی ۱۸-۳۰ ساله، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه نیروی انتظامی.
کریمی، یوسف (۱۳۸۱)، روان‌شناسی اجتماعی، تهران: دانشگاه پیام نور.

کوواراسوس، ویلیام کلمنت (۱۳۷۶)، بزهکاری نوجوانان، ترجمه: جعفر نجفی زند، تهران: نمایشگاه کتاب کودک.

کی‌نیا، مهدی (۱۳۷۰)، مبانی جرم‌شناسی، تهران: دانشگاه تهران.

گسن، ریموند (۱۳۷۰)، جرم‌شناسی کاربردی، ترجمه: مهدی کی‌نیا، تهران: مجد.

محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۳)، وندالیسم، تهران: سمت.

نجفی توانا، علی (۱۳۸۱)، جرم‌شناسی، تهران: خیام.